

VILTVÅRD FÖR KLÖVVILT

Svenska Jägareförbundet

VILTVÅRD FÖR ETT RIKARE LANDSKAP

Rätt sammansatt viltfoder för klövviltet kan ge fina troféer.

VILTVÅRD FÖR KLÖVVILT

I denna skrift finns tips på åtgärder som Du som jägare själv, med markägarens tillstånd, kan göra för att gynna klövviltet på dina jaktmarker. I en annan folder diskuterar vi mer vad som kan göras inom ramen för skogsbruket.

Vad är då egentligen viltvård? Begreppet används flitigt och ibland på sätt som orsakar förvirring. Viltvården syftar till att på något sätt förbättra livsbetingelserna för en eller flera arter. Det handlar om att förbättra tillgången till föda, skydd och vatten men även saker som att hålla efter rovdjur. När vi pratar om viltvård och klövvilt är det oftast tillgången till mat under vintern som vi tänker på.

Varför skall vi bedriva viltvård? Ett svar är därför att lagen kräver det. I Jaktlagens fjärde paragraf står att "viltet skall vårdas" och "få skydd och stöd". Det är markägaren och jakträttshavaren gemensamt som ansvarar för att så sker. Men vi jägare bedriver viltvård utan att snegla på lagen. Det kan finnas många syften. Ett ökat foderutbud kan till exempel användas

för att öka stammarna, eller alternativt att behålla numerären men minska betet i andra, mer känsliga grödor eller i ungskogar. Andra syften kan vara att öka antalet arter på marken eller att styra djuren för att underlätta jakten. I det sistnämnda fallet är det viktigt att agera så att man inte kommer i konflikt med Jaktlagens 34:e paragraf, om olovligt lockande av vilt från annans mark.

Av våra sju frilevande klövviltarter så är det främst de fem vanligaste (älg, rådjur, kronhjort, dovhjort och vildsvin) som brukar omfattas av viltvårdsåtgärder. Viltvård för mufflon och myskoxe är inte så vanligt, och de arterna kommer inte att behandlas vidare i denna skrift.

Vad äter klövviltet? Älgen, rådjuret och våra hjortar är idisslare. Det innebär att dom äter växter som dom tuggar två gånger (idisslar). Vildsvinet däremot är omnivor (allätare), precis som människan.

Älg och rådjur räknas till gruppen kvalitetsbetare. Det innebär att födans kvalitet är viktigare än för många andra stora växtätare. Båda arterna väljer vilka växter, och delar av växter, dom skall äta. Både älg och rådjur är i huvudsak kvistbetare, även om framför allt rådjuret ofta ses äta på vallar.

I studier av älgens val av föda har man kunnat fastställa älgens preferensordning. Vintertid föredrar den att beta på asp, ek, rönn och sälg. Sedan kommer en mellangrupp med björkarna (vårtbjörk och glasbjörk) och tall. Sist kommer de minst omtyckta växterna, där man hittar al-arterna

På anlagda viltåkrar kan man erbjuda viltet specialgrödor som de är mycket förtjusta i.

och gran. Hur älgens födo-topplista ser ut om sommaren vet man inte säkert, men mycket tyder på att trädarterna föredras i samma ordning som på vintern. Ordningen innebär inte att älgen äter upp all begärlig föda först för att sedan gå över till den näst mest föredragna. Den strävar efter en blandning i födan vilket innebär att den även vid god tillgång på den begärligaste födan betar av en och annan tallkvist. Sommarfödan består mest av blad från lövträden samt några örter, som mjölkört. På vår och sommar äter den även en del gräs och vattenväxter. Efter en ny bärris- och ljungeriod på höstkanten återgår älgen till sin vinterdiet.

Rådjuret är än mer finsmakare än älgen. Under sommaren domineras dieten av örter, till exempel mjölkört och kovall. Under hösten och vintern utgör bärris och ljunger en stor del av födan och vissa år kan ekollon vara viktiga. Under vintern ökar betet av buskar, till exempel björk, asp, rönn och en. Särskilt gäller det när marken täcks av snö.

Kron- och dovhjort utnyttjar jordbruksmark för sitt födosök i högre utsträckning än vad älg och rådjur gör. Det gäller i synnerhet dovhjorten, som är hårt bunden till åkermarker under sommaren.

Dovhjorten uppträder gärna i flock på sitt betessök.

Viltbetestråk av gräs, klöver och lucern utmed skogsbyn är attraktiva betesplatser för viltet.

VILTÅKRAR

Att anlägga vilt- eller foderåkrar för klövvilt är förmodligen en av de vanligaste och mest beprövade viltvårdsåtgärderna, och förekommer i hela landet. Möjligheterna till variation är stora. Det är viktigt att välja en lämplig gröda beroende på vilken jordmån det är, hur mycket arbete man vill lägga ner och var i landet man befinner sig. Ofta utnyttjas en viltåker av såväl älg som rådjur, dovhjort och kronhjort. Det är en fördel om viltåkern ligger så till att man kan använda traktor vid brukningen, då detta underlättar skötseln, men samtidigt bör man undvika att placera viltåkern nära trafikerade vägar.

Den minst arbetskrävande är att anlägga en klövervall. Efter anläggningen räcker det i regel med att putsa vallen under förhösten för att den skall räcka i många år. Det går att använda såväl vitklöver som rödklöver, båda är uppskattade av klövviltet. En vall av vitklöver håller i många år om den putsas, medan rödklövervallen håller i tre till fem år. Lusern är en än mer attraktiv gröda för klövvilt, men den är känslig för konkurrens från ogräs och kan enbart odlas upp till Mälardalen.

Såväl klöver som lusern sås som insädd i spannmålsgröda. En bra kombination är havre eller vete. Dessa spannmål är ger ett mycket attraktivt foder och utsädet är jämförelsevis billigt. Givetvis kan man även odla havre eller vete som viltgröda utan klöverinsädd.

Foderärtor är ett attraktivt foder som kan odlas upp till Mälardalen. I områden med täta vildsvinsstammar kan det vara problem att etablera åkern då vildsvinen gärna plockar upp utsädet direkt.

Fodermärgkål är en av de mest använda viltåkersgrödorna. Den är mycket uppskattad av klövviltet, så uppskattad att det ofta inte finns något kvar att äta när djuren bäst behöver det. Ett alternativ kan då vara att stängsla viltåkern fram till första frosten. Fodermärgkål är känslig för konkurrens från ogräs och kräver en ogrärensning under etableringen.

Förutom de ovan nämnda finns ett antal andra tänkbara fodersorter, till exempel majs, midsommarråg eller jordärtskocka. Gödsling med kväve eller ett NPK-gödelmedel förbättrar både produktionen och smakligheten på viltåkern.

FÄLLA ASPAR

Att fälla aspar under hösten är en klassisk viltvårdsåtgärd. Barken och kvistarna blir ett uppskattat vinterfoder.

Skott, kvist och bark av fälld asp ger fint vinterfoder åt hjortvilt och harar.

Saltsten för viltet är begärligt och spårämnen är viktiga speciellt under tiden då hondjuret är dräktiga.

SALTSTENAR

Utsättning av saltstenar är en mycket vanlig trivselbefrämjande åtgärd för klövvilt, och förekommer på de flesta marker. Saltstenar kan med fördel sättas upp i anslutning till andra viltvårdsåtgärder, till exempel viltåkrar. Man använder vanliga saltstenar för kreatur eller särskilda saltstenar för vilt. Stenarna innehåller till största delen koksalt (natriumklorid), ibland med tillsats av andra ämnen som selen. Stenarna placeras på en stolpe eller stubbe. De besöks året om men utnyttjandet är som mest intensivt under våren. Man vet inte säkert om det extra saltet från stenar är något som viltet verkligen behöver eller om det fungerar som godis, men säkert är att saltstenarna uppskattas av det vilda.

UTFODRING

Utfodring är en vanlig åtgärd vintertid, särskilt i södra Sverige. Alla arter av klövvilt tar tacksamt för sig av det extra fodertillskottet, särskilt gäller detta under kalla och snörika vintrar.

Ensilage i balar är lätta att transportera och omtyckta av klövviltet.

Ensilage. Utvecklingen av balat ensilage har inneburit något av en revolution inom viltutfodringen. Balarna är enkla att frakta med traktor eller bil och släpvagn, och ensileringsprocessen innebär att de vilda djuren kan äta av fodret utan problem. Tidigare, när man använde torrt hö, var en succesiv tillvänjning nödvändig för att djurens mag- och tarmflora skulle kunna tillgodogöra sig födan. Ensilage av havre, vete eller ärtor är mycket uppskattat, men även tidigt skördat klöverensilage fungerar bra.

En aktivitet som blivit allt vanligare under senare år är att stödutfodra älg med ensilage i vinterkoncentrationsområden. I sådana områden kan ett stort antal älgar vistas.

Rotsaker. Sockerbetor är ett uppskattat viltfoder. Detta gäller särskilt när betorna har fryst, då kolhydrater omvandlas till sockerarter vilket ökar smakligheten. Man kan även utfodra med morötter men får då den motsatta effekten. I samband med första frosten förvandlas de till en smet. Även potatis är ett uppskattat foder, kanske framför allt av vildsvin.

Vanligt är att sätta upp särskilda foderspridare vilka doserar ut en lämplig mängd foder. I spridarna kan majs, vete eller foderärtor användas.

PLANTERING OCH GÖDSLING

Sticklingar av salixarter (viden) eller tallplantor kan sättas på lämpliga områden och bli en bra foderresurs för klövviltet. Om träden blir för höga måste dom hållas kvar i lämplig beteshöjd med hjälp av toppkapping. En åtgärd som brukar ge bra resultat är att kvävegödsla träd och buskar. Det kan vara sådana som man själv planterat eller naturligt förekommande träd. Såväl foderproduktion som smaklighet ökar rejält efter en kvävegödsling, och både sommar- och vinterbetet ökar.

Utnyttja kraftledningsgator. Kraftledningsgator är oftast mycket lämpliga områden för viltvårdsåtgärder. Såväl plantering som selektiv röjning, toppning och gödsling kan med fördel utföras i kraftledningsgator. Men observera att Du måste få tillstånd från nätbolaget. Deras inställning varierar så att vissa bolag inte bara ger tillstånd till foderproduktion utan även ger jaktlaget en ersättning för skötseln av gatan, medan andra bolag inte vill att jägarna sköter kraftledningsgatorna. Du måste således kontrollera vad som gäller hos Dig.

Många jaktlag har en eller flera kraftledningsgator på sina jaktmarker. Enligt data från Riksskogstaxeringen vid Sveriges Lantbruksuniversitet finns det i landet cirka 140 000 hektar kraftledningsgator som är bre-

Kraftledningsgator kan producera mycket viltfoder om de sköts på rätt sätt.

Skogsbryn med ymnig viltfoderproduktion gynnar hjortvilt och harar.

dare än fem meter. Detta motsvarar 0,63 procent av landets produktiva skogsmarksareal. På en jaktmark som är 1 000 hektar finns det således i genomsnitt sex hektar kraftledningsgata, men variationerna är stora mellan olika områden.

I SKOGSBRUKET.

Det finns flera åtgärder man kan vidta för att gynna klövviltet inom ramen för skogsbruket. Främst handlar det om att skapa foder. Vid ungskogs-röjning skall man vara rädd om de attraktiva födoväxterna asp, rönn, sälg och en och inte i onödan ”städa” i beståndet. Dessa träd blir oftast så hårt betade att de inte konkurrerar med övriga träd. En ny metod är att topp-röja. Det innebär att man kapar träden i midjehöjd, istället för vid marken som brukligt är. Det ger ett tillskott av foder då de kapade träden skjuter nya skott.

Genom forskningen vet vi att tidigare betade tallar och björkar är mer attraktiva för fortsatt viltbete än tallar och björkar som inte har betats. Därför finns inte heller någon anledning att röja bort sådana träd. Älgarna kommer att fortsätta att beta dem och de kommer inte att konkurrera med huvudstammarna.

Vid avverkning av tall och asp kan man se till att viltet får tillgång till de fällda trädens toppar, det är ett attraktivt foder. Då är det viktigt att man inte kör på topparna med skogsmaskiner. Det är också en fördel om man kan förlägga sådana avverkningar till vinterhalvåret, när fodret behövs bäst.

Om vi har stora ekar i beståndet så är det bra att frihugga dem. Ek är känslig för konkurrens och tål inte att granar växer upp i ekens krona. En stor ek kan producera 300 kilo ekollon under ett bra ollonår. Ett uppskattat foder för det vilda!

VILDSVIN

När det gäller vildsvin har en modell för utfodring i syfte att minska skador på jordbruksmark utvecklats. Modellen går ut på att djuren jagas vid den skadekänsliga åkermarken samtidigt som ett antal foderplatser etableras i mindre skadekänsliga områden. På dessa foderplatser får djuren vara i fred och söka sin föda. Ofta kompletterar man med åtelplatser där man jagar.

En åtel förses med små mängder foder som vildsvinen får leta efter

För mer information om viltvård

se www.jagareforbundet.se/viltvard. Där finns fler praktiska råd, nedladdningsbart informationsmaterial och kontaktuppgifter till lokala jaktvårdskonsulenter.

Där kan du också beställa de övriga broschyrerna i viltvårdsserien utan kostnad.

- Allas viltvård
- Predatorkontroll
- Stödutfodring av vilt
- Viltvård för ett rikare landskap
- Viltvård för fåltvilt
- Viltvård för klövvilt**
- Viltvård i odlingslandskapet
- Viltvård i skogen
- Vårda och anlägga våtmarker

**Författare Göran Bergqvist
& Roger Bergström**

Svenska Jägareförbundet
Vårdar det vilda

VILTVÅRD FÖR ETT RIKARE LANDSKAP